

NEJVYŠŠÍ SOUD
ČESKÉ REPUBLIKY
originál

22 Cdo 1215/2012-728

Pro rozšíření právní moci
17. 9. 14

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK

29. 9. 14

JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v senátě složeném z předsedy Mgr. Davida Havlíka a soudců JUDr. Jiřího Spáčila, CSc., a Mgr. Michala Králíka, Ph.D., ve věci žalobkyně J. J. narozené bytem v zastoupené JUDr. Janou Švestkovou, advokátkou se sídlem v Praze 5, Nad Zlíchovem 9, proti žalovanému V. J. narozenému bytem v zastoupenému JUDr. Ladislavem Novotným, advokátem se sídlem v Táboře, tř. 9. května 1282, o vypořádání společného jmění manželů, vedené u Okresního soudu v Táboře pod sp. zn. 9 C 50/2007, v řízení o dovolání žalobkyně a žalovaného proti rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 15. listopadu 2011, č. j. 15 Co 529/2011-669, takto:

Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 15. listopadu 2011, č. j. 15 Co 529/2011-669, se ruší a věc se vrací Krajskému soudu v Českých Budějovicích k dalšímu řízení.

O d ů v o d n ě n í :

Okresní soud v Táboře (dále „soud prvního stupně“) rozsudkem ze dne 26. dubna 2011, č. j. 9 C 50/2007-604, výrokem I. z věcí patřících do společného jmění manželů přikázal do výlučného vlastnictví žalobkyně v rozsudku blíže specifikované movité věci v celkové hodnotě 9.390 Kč, klisny Laru, Libru a hřebce Farao, tedy koně v celkové hodnotě 71.000 Kč, a finanční prostředky na účtu č. vedeném u UniCredit Bank Czech Republic a. s., ve výši 23.867,- Kč a finanční prostředky na účtu č. vedeném u Českomoravské stavební spořitelny, a. s., ve výši 120.110,- Kč, tedy hodnoty v celkové výši 224.367,- Kč. Výrokem II. z věcí patřících do společného jmění manželů přikázal do výlučného vlastnictví žalovaného v rozsudku blíže specifikované movité věci v celkové hodnotě 40.935 Kč, klisnu Fatimu, valacha Rodose

a hřebce Lancelota, tedy koně v celkové hodnotě 95.000 Kč, a podniky [REDAKCE], identifikační číslo: [REDAKCE] v hodnotě – 1.315.042 Kč, a [REDAKCE], identifikační číslo: [REDAKCE] v hodnotě 183.791,50 Kč, tedy hodnoty v celkové výši – 995.315,50 Kč. Výrokem III. uložil žalovanému povinnost zaplatit žalobkyni na vypořádání podílů částku 1,881.630,- Kč do šesti měsíců od právní moci rozsudku. Výroky IV. až VII. rozhodl o náhradě nákladů řízení a soudních poplatcích.

Vyšel ze zjištění, že manželství účastníků uzavřené 13. 10. 1990 zaniklo rozvodem k 9. 8. 2006. Movité věci rozdělil podle přání účastníků a podle jejich užívání od rozvodu manželství, ohledně jejich ceny vycházel ze znaleckého posudku. Rovněž koně přikázal vždy do výlučného vlastnictví tomu z účastníků, který je měl v držení, a jejich hodnotu stanovil znaleckým posudkem. Ohledně valacha Nipa a pony Lucka účastníci shodně uvedli, že již nejsou v jejich držení, a proto je nevypořádal. Finanční prostředky na účtech u UniCredit Bank Czech Republic a. s., a Českomoravské stavební spořitelny, a. s., ve výši ke dni právní moci rozvodu manželství přikázal žalobkyni, která k nim měla dispoziční právo. Zohlednil vyplacené pojistné na výlučný majetek žalovaného v celkové částce 113.254,- Kč, a tuto částku započítal jako investici ze společného do výlučného majetku žalovaného. Předmětem vypořádání učinil podniky [REDAKCE] a [REDAKCE] k nimž uvedl, že spadají do společného jmění manželů, zatímco podnik žalobkyně předmětem vypořádání neučinil, vypořádal pouze vnos ze společného majetku do výlučného majetku žalobkyně. Hodnotu všech podniků určil soudem stanovený znalec s tím, že podnik žalobkyně ocenil částkou 311.256,- Kč, kterou účastníci nezpochybnili a podnik [REDAKCE] ocenil částkou 367.583,- Kč, a ani tuto částku účastníci nezpochybnili. Sporná zůstala hodnota podniku [REDAKCE] kterou znalec ohodnotil částkou 5,751.409,- Kč a nemovitý majetek částkou 9,549.660,- Kč. Vycházejí ze znaleckého posudku, zohlednil soud prvního stupně hodnotu nemovitostí, které jsou ve výlučném vlastnictví žalovaného, i úvěry [REDAKCE] ve výši 1,562.500,- Kč (závazek vůči M [REDAKCE] Š [REDAKCE], půjčku od rodičů žalovaného na pořízení traktoru a bankovní úvěr od Raiffeisenbank a. s.). Nepřihlédl k žalovaným tvrzeným půjčkám od rodičů z let 1994 - 2006, závazku žalobkyně vůči [REDAKCE] za spotřebovanou elektrickou energii a hodnotě rozpracované výroby, a dospěl k výsledné hodnotě podniku [REDAKCE] ve výši -1,315.042,- Kč. Do vypořádání dále zahrnul investice vložené ze společného majetku účastníků do výlučného majetku žalovaného, které znalec vyčíslil částkou 5.494.199,- Kč. Nezohlednil přitom znalecký posudek předložený žalobkyní a nepřisvědčil ani tvrzení žalovaného, že na investice byly použity finanční prostředky jeho otce. Za věrohodnou považoval pouze částku 200.000,- Kč, představující investici do podniku [REDAKCE] kterou žalovanému půjčili rodiče.

Krajský soud v Českých Budějovicích jako soud odvolací k odvolání žalobkyně i žalovaného rozsudkem ze dne 15. listopadu 2011, č. j. 15 Co 529/2011-669, rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že z věcí patřících do společného jmění manželů přikázal do výlučného vlastnictví žalobkyně v rozsudku blíže specifikované movité věci v celkové hodnotě 9.390 Kč, klisny Laru, Libru, hřebce Farao a valacha Nipa, tedy koně v celkové hodnotě 97.000 Kč, a finanční prostředky na účtu č. [REDAKCE] vedeném u UniCredit Bank Czech Republic a. s., ve výši 23.867 Kč a finanční prostředky na účtu č. [REDAKCE] vedeném u Českomoravské stavební spořitelny, a. s., ve výši 120.110,- Kč, tedy hodnoty v celkové výši 250.367 Kč. Z věcí patřících do společného jmění manželů přikázal do výlučného vlastnictví žalovaného v rozsudku blíže specifikované movité věci v celkové hodnotě 40.745,- Kč, klisnu Fatimu, valacha Rodose a hřebce Lancelota v celkové hodnotě 95.000,- Kč, tedy hodnoty v celkové výši 135.745,- Kč, a žalovanému

uložil povinnost zaplatit žalobkyni na vypořádání podílů částku 2.960.561,- Kč do jednoho roku od právní moci rozsudku. Dále rozhodl o náhradě nákladů řízení a soudních poplatcích.

Odvolací soud upravil hodnotu movitých věcí s ohledem na skutečnost, že část věcí, tvořících vybavení posilovny, si žalovaný vyrobil sám před uzavřením manželství. Předmětem vypořádání učinil navíc valacha Nipa v hodnotě 26.000,- Kč, jehož měla žalobkyně ke dni rozvodu v držení. Souhlasil se závěrem soudu prvního stupně ohledně zahrnutí zaplaceného pojistného v částce 113.254,- Kč do vypořádání společného jmění účastníků jakožto investice ze společného jmění manželů do výlučného majetku žalovaného. Nesouhlasil však se závěrem, že předmětem vypořádání mají být podniky [redacted] a [redacted] neboť ani jeden z účastníků je předmětem vypořádání neučinil, a nesouhlasil ani s tím, že byly zahrnuty do společného jmění účastníků. Uvedl, že byt' spolu podnikatelská činnost souvisela, jednalo se o oddělené podniky obou účastníků, provozované každým z nich zvlášť. Protože podniky netvořily součást bezpodílového spoluvlastnictví manželů, nemohly být následně ani součástí společného jmění manželů. U žalovaného je jeho podnik tvořen provozovny [redacted] a [redacted], a jelikož se v tomto případě jedná o jeden podnik, jehož cenu tvoří součet hodnot v obou provozovnách, je z hlediska stanovení konečné hodnoty podniku bez významu, v souvislosti s provozováním jaké části podniku vznikly jaké závazky. Za správné považoval částky, k nimž dospěl soud prvního stupně při ocenění jednotlivých podniků, tedy částku 311.256,- Kč u podniku žalobkyně a u podniků žalovaného částku 367.583,- Kč za provozovnu [redacted] a částku 5,751.409,- Kč za [redacted]. Uvedl, že není důvod odečítat hodnotu nemovitostí ve výlučném vlastnictví žalovaného zahrnutých do ocenění jeho podniku, ani mu postoupené restituční nároky, a proto není ani důvod samostatně oceňovat vyšší investic ze společného majetku do nemovitostí ve výlučném vlastnictví žalovaného. Ohledně závazků žalovaného vůči jeho rodičům uvedl, že je znalec zahrnul do výsledné ceny podniku žalovaného důvodně. Zohlednil tak nejen půjčku od rodičů žalovaného na pořízení traktoru, ale i částku 300.000,- Kč coby investici do provozovny [redacted] (soud prvního stupně uznal pouze 200.000,- Kč), a rovněž částky 200.000,- Kč a 150.000,- Kč, které vykazovaly časové souvislosti s příkazy k úhradě. Souhlasil s tím, že znalec při ocenění podniku přihlédl i k závazkům restituční povahy a na rozdíl od soudu prvního stupně souhlasil i se zohledněním závazku žalobkyně vůči [redacted] za spotřebovanou elektrickou energii. K rozpracované výrobě uvedl, že není třeba k ní přihlížet, neboť ke dni rozvodu manželství účastníků se rozpracovaná zemědělská výroba nacházela ve ztrátě.

Proti rozhodnutí odvolacího soudu podali oba účastníci dovolání.

Žalobkyně z důvodu, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci, a dále, že vychází ze skutkového zjištění, které nemá podle obsahu spisu v podstatné části oporu v provedeném dokazování. Nesouhlasí se závěrem odvolacího soudu, který při stanovení hodnoty obou částí podniku zohlednil závazky žalovaného vůči jeho rodičům a nezohlednil hodnotu rozpracované výroby. Má za to, že skutková zjištění ohledně finančních prostředků, které měl žalovaný obdržet od svých rodičů, nemají oporu v provedeném dokazování, neboť jsou podloženy pouze výběry z účtů či příkazy k úhradě na účet žalovaného, aniž by byly blíže konkretizovány a žalovaný tyto závazky ani nezohlednil v daňovém priznání. Ohledně rozpracované výroby uvedla, že znalec měl vzít v úvahu minimálně vyšší nákladů na výrobu „hlavního výrobku“, která činila 920.666,- Kč. Nesouhlasila ani s lhůtou, kterou odvolací soud uložil žalovanému k zaplacení vypořádacího podílu. Navrhla, aby dovolací soud zrušil rozhodnutí odvolacího soudu i soudu prvního stupně a věc aby vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Žalovaný podal dovolání z důvodu, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Nesouhlasí především se závěrem odvolacího soudu, že při určení ceny podniku není žádný důvod pro to, aby z ocenění byly vyjímány jakékoliv majetkové části, v tomto případě hodnota nemovitostí v jeho výlučném vlastnictví, ani restituční nároky, které mu bezúplatně postoupil jeho otec a které vložil do podniku. Tvrdí, že podnik byl vytvořen v převážně míře z jeho odděleného majetku, a proto není možné, aby majetek v jeho výlučném vlastnictví, který se nestal součástí bezpodílového spoluvlastnictví manželů, změnil později právní režim a přešel do společného jmění manželů, a žalovaný by z něj měl platit žalobkyni vypořádací podíl. Nemůže být posuzován ani jako investice ze společného majetku do majetku ve výlučném vlastnictví žalovaného. Odkázal přitom na rozhodnutí Nejvyššího soudu ze 14. 12. 2010, sp. zn. 22 Cdo 4164/2009 a navrhl, aby dovolací soud zrušil rozhodnutí odvolacího soudu a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Podle hlavy II. – ustanovení přechodných a závěrečných – dílu 1 – přechodných ustanovení – oddílu 1 – všeobecných ustanovení - § 3028 odst. 1, 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, tímto zákonem se řídí práva a povinnosti vzniklé ode dne nabytí jeho účinnosti. Není-li dále stanoveno jinak, řídí se ustanoveními tohoto zákona i právní poměry týkající se práv osobních, rodinných a věcných; jejich vznik, jakož i práva a povinnosti z nich vzniklé přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona se však posuzují podle dosavadních právních předpisů.

Protože k zániku společného jmění manželů došlo před 1. lednem 2014 a před tímto datem také bylo o nároku žalobce pravomocně rozhodnuto, postupoval dovolací soud při posouzení tohoto nároku podle příslušných ustanovení zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku (dále jen „obč. zák.“).

Podle článku II. – Přechodná ustanovení, bodu 2. zákona č. 293/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, pro řízení zahájená přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona se použije zákon č. 99/1963 Sb., ve znění účinném přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona.

Podle článku II. – Přechodná ustanovení, bodu 7. zákona č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, účinného od 1. ledna 2013, dovolání proti rozhodnutím odvolacího soudu vydaným přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona se projednají a rozhodnou podle dosavadních právních předpisů, s výjimkou § 243c odst. 3 zákona, který se užije ve znění účinném ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona.

Protože napadené rozhodnutí odvolacího soudu bylo vydáno dne 12. dubna 2012, projednal dovolací soud dovolání dovolatelů a rozhodl o nich podle občanského soudního řádu ve znění účinném do 31. prosince 2012 (dále jen „o. s. ř.“).

Po zjištění, že dovolání obou účastníků je přípustné podle § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř., že jsou uplatněny dovolací důvody upravené v § 241a odst. 2 písm. b), odst. 3 o. s. ř. a že jsou splněny i další náležitosti dovolání a podmínky dovolacího řízení (zejména § 240 odst. 1, § 241 odst. 1 o. s. ř.), Nejvyšší soud napadené rozhodnutí přezkoumal a zjistil, že dovolání obou účastníků je důvodné.

Přestože žalobkyně tvrdí, že dovolání podává z důvodu nesprávného právního posouzení věci, je obsahem jejího dovolání pouze polemika ze skutkovými závěry odvolacího soudu o hodnotě podniku žalovaného. Podle žalobkyně nemá oporu v provedeném dokazování zejména závěr odvolacího soudu o tom, že rodiče žalovaného poskytli žalovanému ve prospěch jeho podniku půjčky.

Občanské soudní řízení je ovládáno zásadou přímosti; z ní vyplývá, že činit skutková zjištění a hodnotit důkazy může jen ten soud, který provedl dokazování.

Odvolací soud není vázán skutkovým stavem, jak jej zjistil soud prvního stupně. Odvolací soud může zopakovat dokazování, na základě kterého soud prvního stupně zjistil skutkový stav věci; dosud provedené důkazy zopakuje vždy, má-li za to, že je z nich možné dospět k jinému skutkovému zjištění, než které učinil soud prvního stupně (§ 213 odst. 1 a 2 o. s. ř.).

Zásada vyjádřená v ustanovení § 213 odst. 1 o. s. ř. neznamená - zejména s přihlédnutím k zásadě přímosti a ústnosti - že by se odvolací soud mohl bez dalšího odchýlit od skutkového zjištění, jež soud prvního stupně čerpal z výpovědí nebo z přednesů účastníků řízení a svědků, a to především proto, že při hodnocení důkazů (§ 132 ve spojení s § 211 o. s. ř.) spolupůsobí vedle věcného obsahu výpovědi, který je zachycen, a často nepřilíš výstižně, v protokolu, i další skutečnosti, které ač nejsou bez vlivu na posouzení věrohodnosti výpovědi - nemohou být vyjádřeny v protokolu o jednání (např. přesvědčivost vystoupení vypovídající osoby, plynulost a jistota výpovědi, ochota odpovídat přesně na dané otázky apod.). Ustanovení § 213 o. s. ř. je procesním projevem stěžejního principu občanského soudního řízení, podle něhož soudem prvního stupně zjištěný skutkový stav sice může doznat změn v důsledku odchylného hodnocení důkazů, které byly provedeny již soudem prvního stupně, je však nepřípustné, aby odvolací soud jinak hodnotil důkazy, které sám nezopakoval (srov. např. rozsudek bývalého Nejvyššího soudu ze dne 14. dubna 1966; sp. zn. 6 Cz 19/66, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 64/1966, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. srpna 2000, sp. zn. 20 Cdo 1546/99, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. června 2003, sp. zn. 21 Cdo 372/2003, a řadu dalších rozhodnutí).

V dané věci odvolací soud učinil - na základě vlastního hodnocení důkazů - jiná skutková zjištění, než soud prvního stupně. Zatímco soud prvního stupně vyšel ze skutkového zjištění, že rodiče žalovaného poskytli žalovanému pouze peněžní prostředky ve výši 250.000,- Kč na pořízení traktoru, uzavřel odvolací soud, že rodiče žalovanému poskytli i další peněžní prostředky na „vklad žalovaného“ a na pořízení vybavení podniku. Takové skutkové závěry odvolací soud učinil i s odkazem na listinné důkazy „provedené“ soudem prvního stupně, aniž by však tyto důkazy sám zopakoval. Porušil tak § 213 odst. 1 a 2 o. s. ř. a zatížil řízení vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci ve smyslu § 241a odst. 2 písm. a) o. s. ř. K této vadě přihlíží dovolací soud i bez návrhu (§ 242 odst. 3 o. s. ř.). Teprve na základě vlastního dokazování pak bude moci odvolací soud provést hodnocení důkazů, a tedy i případná vlastní skutková zjištění ohledně poskytnutí půjček žalovanému ze strany jeho rodičů.

Další listinné důkazy (smlouvy o půjčkách), o které soud prvního stupně opřel svůj závěr, že žalovaný neprokázal poskytnutí půjček ze strany jeho rodičů ve prospěch jeho podniku, odvolací soud vůbec nehodnotil. Protože tak odvolací soud při hodnocení důkazů pominul skutečnosti, které ze spisu vyplývaly, nemá jeho skutkové zjištění o poskytnutí peněžních prostředků žalovanému ze strany jeho rodičů oporu v provedeném dokazování (§ 241a odst. 3 o. s. ř.).

Žalovaný v dovolání napadl právní závěr odvolacího soudu, podle kterého „není žádný rozumný důvod vyjímat z předmětu ocenění podniku jakékoliv jeho majetkové části. Proto

podle názoru odvolacího soudu není důvod odečítat hodnotu nemovitostí ve výlučném vlastnictví žalovaného zahrnutých do ocenění jeho podniku (ani výši restitučních nároků postoupených žalovanému jeho otcem)“.

Nejvyšší soud se vyjádřil v rozsudku ze dne 24. února 2005, sp. zn. 22 Cdo 2545/2003, publikovaném na internetových stránkách Nejvyššího soudu www.nsoud.cz, tak, že „z výše učiněných závěrů pak vyplývá značná obtížnost vyčíslení toho, co by měl podnikající manžel nahradit ve prospěch BSM ve smyslu § 150 věty druhé obč. zák. Ze sporu o vypořádání BSM nelze však činit vyúčtovací spor, v němž by se dohledávaly jednotlivé výnosy a výdaje s jejich účelovým určením zpravidla bez možnosti dospět ke spolehlivým závěrům. Proto se dovolací soud příklání k řešení, kdy by podnikající manžel byl povinen nahradit do BSM takovou částku, jež by se rovnala pozitivnímu (kladnému) rozdílu mezi aktivy a pasivy jeho podnikání ke dni zániku BSM, což zpravidla bude představovat cenu podniku (**pokud nebyl vytvořen i vynaložením oddělených prostředků podnikajícího manžela**). V případě, že by výsledná hodnota byla záporná (např. v důsledku zadlužení), není co do BSM nahrazovat a také není žádné opodstatnění k takové ztrátě v rámci řízení o vypořádání BSM přihlížet jinak, než v rámci eventuálních úvah o disparitě podílů (s ohledem např. na to, jak se podnikající manžel zasloužil o nabytí a udržení společných věcí - § 150 věta třetí ObčZ). Zjištění takové částky, která by měla být vrácena (nahrazena) do BSM, se jistě neobejde bez odborného znaleckého posudku znalce působícího v oboru ekonomiky, odvětví ceny a odhady, oceňování podniků.“

Tyto závěry se uplatní i v poměrech společného jmění manželů. Jestliže tedy je podnik pořízen z výlučných prostředků jednoho z manželů, je při zjišťování ceny podniku nutné vložené výlučné prostředky podnikajícího manžela odečíst od zjištěné ceny podniku (srov. Dvořák, J., Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a judikatuře. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, s. 156).

Z uvedeného je zřejmé, že dovolání obou účastníků je důvodné. Proto nezbylo, než rozhodnutí odvolacího soudu zrušit a vrátit mu věc k dalšímu řízení (§ 243b odst. 2, 3 o. s. ř.).

Proti tomuto rozhodnutí není opravný prostředek přípustný.

V Brně dne 25. června 2014

Mgr. David Havlík
předseda senátu